

Romsics Gergely

HEGEMÓN A PORCELÁNBOLTBAN IRAK MEG AMI UTÁNA KÖVETKEZHET

I. A neokonzervatizmuson túl

„Jelenleg az Egyesült Államoknak nincs komoly riválisa. Amerika szükségszerű stratégiai célja ennek az állapotnak a fenntartása és a jövőbe való kiterjesztése, ameddig csak lehet.” Ez a mondat tekinthető az Európában és az amerikai liberalizmus fórumain is számtalanszor szidott, kritizált „neokonok”, „straussianusok”, „republikánus héják” állítólagos kulcsszövegének, a 2000-es, *Stratégia, erő és források az új évszázad számára* címet viselő, kilencvenoldalas dokumentum központi tézisének.¹ Hogy miért éppen ez a szöveg híresült el és érdemelt ki ezáltal több szidást, mint a számos hasonló nyilvános és nem nyilvános jelentés vagy értékelés, aligha magyarázható mással, mint hogy a huszonzét aláíró listája ebben az esetben gyanúsán sok olyan személyt tartalmaz, akiről feltételezhető, hogy stratégiai kérdésekben komoly közvetlen vagy közvetett befolyással bírtak a Bush-adminisztráció első ciklusa idején. Paul Wolfowitz, Gary Schmitt, I. Lewis Libby és William Kristol alighanem valóban sok kapcsolattal rendelkeznek úgy a republikánus pártban és a konzervatív médiában, mint Washingtonban, Wolfowitz és Libby pedig formálisan is kulcspozíciókat foglaltak el a kormányzatban – bár mára mindketten távoztak.

A dokumentum maga ugyanis nem tartalmaz meglepést annak, aki akár csak nagyon felületesen is ismeri az elmúlt másfél évtizedben a nemzetközi környezetben végbement változásoknak a biztonság- és katonapolitikai gondolkodásra gyakorolt hatását. Tömören összefoglalva, a szerzők rugalmas globális erőprojekciós potenciál kialakítását sürgetik, újgenerációs fegyverrendszerekkel megtámogatva. Ezt kifejezetten visszafogott költségvetési módosítással, és elsősorban a hidegháború fegyverfejlesztési racionaléjának az amerikai védelmi büdzsét mindmáig terhelő tételeinek lefaragásával vélik elérhetőnek – nem alaptalanul. A projekciós potenciál célja pedig – és természetesen ez váltotta ki a kritikusok haragját – leplezetlenül annak biztosítása, hogy az Egyesült Államok a világ bármely pontján megvédhesse érdekeit, akár koalíciós partnerek nélkül is.

A szövegeknek azonban természete, hogy értelmüket csak kontextusban nyerik el. A kritikusok a kontextualizációt természetesen az iraki háborúval végzik el. Nézetük szerint a dokumentum azért „gonosz”, mert nem a stratégiai szükségszerűségekről szól, hanem (attól függően, ki mennyire vonzódik az összeesküvés-elméletekhez) valójában a felkészülést sürgette arra a globális ámokfutásra, amelyre az olajra éhezõ és/vagy világhódító ambíciókat dédelgetõ és/vagy paranoiás Wolfowitz, Perle, Rumsfeld, Cheney, Bush, a republikánusok, a *Christian Right*, az amerikai *establishment*, *America at large* – vagy amit akarunk – készült.

¹ *Rebuilding America's Defenses. Strategy, Forces and Resources for the New Century*, Project for the New American Century, Washington, 2000.

Valki László a *Mozgó Világ* 2004. novemberi számában a magyar olvasók számára is meggyőzően bizonyította, hogy a tömegpusztító fegyverek léte nem tekinthető olyan oknak, amely önmagában indokolhatta volna a radikális amerikai fellépést.² Ezzel azonban megnyílni látszik az út két szélsőséges érvelés előtt, melyek szerint Irakban felszabadító háború folyt, vagy éppen ellenkezőleg, imperialista kolonizáció: *war for freedom* vagy *war for oil*. Nézetünk szerint Valki áttekintése olyannyira világos, hogy a tömegpusztító fegyverek által jelentett közvetlen fenyegetéstől való politikai félelmet egyszer s mindenkorra törölhetjük a „Miért rohanjuk le Irakot” címmel Bush asztalára került listáról. A két szélsőséges értelmezést ennek ellenére nem tartjuk védhető feltételezésnek, nem utolsósorban azért, mert más területeken az amerikai külpolitika nagyon is racionálisan járt el. Ezért inkább arra teszünk kísérletet, hogy az amerikai külpolitikát egy racionális modell segítségével megközelítve egyszerre gazdaságosabb és nagyobb magyarázó erejű (nem csak Irakot, nem csak a Bush-adminisztráció külpolitikai lépéseit interpretáló) oksági viszonyt tárjunk fel. Az amerikai külpolitika ideológiákra tett hivatkozások nélkül is megérthető – és megérthető, mivel enélkül nem alakítható ki koherens és konzekvens európai és magyar külpolitika.

II. A hegemonikus béke neorealista elmélete és Irak

A *hegemonic peace theory* a nemzetközi kapcsolatok elméletében kétarcú jelenség. Kétarcú, mivel a racionális döntések elméletével operáló mindkét domináns kutatási irány, a neorealizmus és a neoliberális institucionalizmus számára egyaránt jelentős, bár a hangsúlyok részben máshová esnek. A neo- vagy strukturális realizmus abból indul ki, hogy a nemzetközi rendszerben funkcionálisan hasonló vagy hasonult egységek (államok) küzdenek a túlélésért, amelyet biztonságmaximalizáló játékosként igyekeznek a gyakorlatban megvalósítani. Ezért elsősorban az egyes államok egymáshoz viszonyított hatalma és az ezáltal létrejövő kölcsönös fenyegetés magyarázza a történéseket, úgy a szövetségek létrejöttét, mint a konfliktusok kirobbanását. Ebben az államcentrikus szemléletben a nemzetközi szervezeteknek kevés hely jut, tulajdonképpen az egyes szövetségi rendszereken belül a domináns állam(ok) érdekeit más államok számára garantált kifizetések révén védelmező-fenntartó intézményekként, esetleg az erőviszonyok által létrehozott kifizetési rezsimek kristályosodási pontjaiként jelennek meg. Ha nem így működnek, akkor jelentéktelenségre kárhoztatják magukat, hiszen egyedül az államok birtokolnak erőt a rendszerben, erő híján az IO-k (a nemzetközi szervezetek) pedig legfeljebb vágyak és célok fórumai lesznek. Egy ilyen nemzetközi rendszerben a hegemon azért az, ami, mert képes (elég erős) az interakciókból származó kifizetéseket úgy manipulálni, hogy azok neki relatíve nagyarányú, más államoknak kisebb hasznot hajtsanak – eközben azonban érdekeltté is válik a rend fenntartásában, és így biztonságot „termel” a kisebb államok számára is.³

² VALKI László: *Irak nem létező titkos fegyverei: a legújabb kérdőjelek*, *Mozgó Világ* 2004/11., 3–11.

³ Lásd STEVE LAMY: *Contemporary Mainstream Approaches. Neo-Realism and Neo-Liberalism = The Globalisation of World Politics. An Introduction to International Relations*, szerk. John Baylis – Steve Smith, Oxford UP, Oxford – New York, 2001, 182–199; RICHARD LITTLE: *International Regimes = Uo.*, 299–316. A szakirodalom ezt hasonlítja a „Nemek csatája” nevű játékhoz, melynek realista változatában a hatalom az a változó, amely előre eldönti, hogy a felek egy bokszmecstre vagy az operába látogatnak-e el.

A neoliberaisztacionalizmus „megengedőbb” a nemzetközi intézményekkel, így a nemzetközi joggal és a szervezetekkel szemben, mivel abból indul ki, hogy az államok általában véve haszonmaximalizáló (elsősorban, de nem kizárólag biztonságmaximalizáló) aktorok. Ezért elvben keresik annak a lehetőségét, hogy interakcióik strukturált, átlátható és kiszámítható keretek között történjenek. A nemzetközi arénában azért jönnek létre hatékony intézmények, mert a kiszámíthatóság és az átláthatóság az egyes államok céljainak eléréséhez szükséges erőfeszítéseket, azaz a tranzakciós költséget jelentősen csökkentik, és ezért az is megtérül, ha valamely szereplő nem minden egyes esetben igyekszik a lehető legnagyobb haszonhoz jutni, például más játékosok érdekeit durván megsértve. Ebben az esetben a hegemon elsősorban garantáló hatalom, adott helyzetben a leghatékonyabb eszköze annak, hogy a többi állam ne szenvedje meg egy-egy „nevetlen” társ potyautas- vagy defekciós stratégiáját. Éppen ezért, ha közvetlen érdekkonfliktusok nem merülnek fel, a többi államnak megéri együttműködni vele. A hegemon valóban realizálhat nagyobb hasznot bizonyos esetekben, mint a többi szereplő, ám ez komoly költségekkel járó garantáló funkciójának, és a globális biztonság nevű közjószág termelése terén vállalt költségeinek elismerése. (Ha ez nem így történne, gyakorlatilag minden kisebb állam a hegemon potyautasává válna.)⁴ A trükk itt az, hogy megfelelően erős interdependencia és intézményesülés esetén – tehát amikor a hegemon érdekei ezer szállal kötődnek a többi állam érdekeihez – a hegemon sem viselkedik másként, mint egy „normális” szereplő: takarékoskodni akar, hasznot szerezni, és a biztos, hosszútávú kooperáció érdekében kész bizonyos alkalmi költségeket is „lenyelni”.

Ha a hegemonikus béke elméletét gondoljuk tovább egy „neo-neo”, azaz a két elmélet szintéziséből építkező modell segítségével, amely egyszerre gazdaságos és jelenségek széles skáláját értelmezi, választ kapunk arra, hogy az amerikai külpolitika miért vállalhatta az iraki háború diplomáciai és katonai-pénzügyi költségeit – anélkül, hogy ideológiákra kellene hivatkoznunk. A kortárs amerikai neorealizmus legalább négy háború-magyarázatot vonultatott fel, amelyek egymásnak egyszerre riválisai és kiegészítői. Ezek szerint megnő a fegyveres konfliktus veszélye, ha (1) egymással versengő államok vagy tömbök között közelítőleg egyensúly alakul ki, mivel ilyen helyzetben a legkisebb engedmény is végzetesnek tűnhet;⁵ ha (2) valamely állam gyors fejlődése biztonságpolitikai kockázatot jelent a többi állam számára;⁶ ha (3) adott időpontban, exogén hatás következtében „kinyílik a támadás ablaka”, azaz az első lépés megtétele komoly „extraprofittal” kecsegteti a potenciális agresszort;⁷ és végül ha (4) valamely állam relatív ereje lefelé ívelő szakaszba lép, és ezzel a potenciális háborúk megvívásának várható költsége az idő múlásával nő.⁸

Irak esetében az utolsó hipotézis szinte kínálja magát: a hegemon Egyesült Államok nem mást tesz a bajkeverő Szaddám Huszein kikapcsolásával, mint elébe megy

⁴ Vö. LAMY: *I. m.*

⁵ Vö. Dale C. COPELAND: *NeoRealism and the Myth of Bipolar Stability. Toward a New Dynamic Theory of Major War = Realism: Restatements and Renewal*, szerk. Benjamin Frankel, Frank Cass, London–Portland, 1996, 29–89 (különösen 37–39); William MOUL: *Dangerous Balances, 1816–1989. A Simple Theory with Longitudinal Evidence*, *Review of International Studies* 28. (2002), 658; Glenn H. SNYDER: *Alliance Politics*, Cornell UP, Ithaca–London, 1997, 54–60.

⁶ Vö. John J. MEARSHEIMER: *The Tragedy of Great Power Politics* Norton, New York, 2001, 30–32, 42–43.

⁷ Vö. Robert JERVIS: *Cooperation under the Security Dilemma*, *World Politics*, 30. (1978), 186–214; Stephen Van EVERA: *The Cult of the Offensive and World War I = The Use of Force. Military Power and International Politics*, szerk. Robert J Art – Kenneth N. Waltz, UP of America, New York – London, 19934 [1984], 121–148.

⁸ Vö. A[bramo] F[ino] K[enneth] ORGANSKI – Jack KUGLER: *The War Ledger*, University of Chicago Press, Chicago, 1980, 27–28.

egy helyzetnek, amely előbb-utóbb amúgy is bekövetkező relatív meggyengülése esetén feltehetően előállna. Jobb akkor lépni, amikor Peking még nem zsarolhatja a washingtoni diplomáciát, vagy Irak nem jut új generációs fegyverrendszerekhez olajra éhes országok jóvoltából.⁹ Ráadásul nem pusztán Irakról van szó: így érthetővé válik, miért szeretnek Washingtonban az egész Közép-Kelet rendezéséről beszélni,¹⁰ és miért a republikánus Bush alatt kerülhetett sor a legélesebb pengeváltásokra Izrael és az Egyesült Államok között. Az Egyesült Államok krízisdiplomáciája nagyobb ellentmondások nélkül értelmezhető úgy, mint a kínálózó lehetőségek megragadása egyes akut problémák átfogó kezelésére, amikor ezeknek jövőbeli várható költsége szigorúan növekvő tendenciát mutat.¹¹

A negyediként bemutatott neorealista hipotézis, azaz a hegemonikus indián nyár elméletének egy finomított változata szerint a nemzetközi cselekvés mélystruktúráját valóban az erőviszonyok határozzák meg, ezek napi valutája azonban a presztízs, ami nem más, mint vélt hatalom. Ez csökkent le drasztikusan 2001 őszén, mintegy jelezve: az Egyesült Államok vagy gyengülőben van, vagy soha nem is volt annyira erős, mint azt sokan vélték. Azaz a háború – e finomított hipotézis szerint – akkor indult, amikor a vezetőkben tudatosodott gyengülésük, illetve okkal tartottak attól, hogy más államok kalkulációiban is leértékelődik az Egyesült Államoknak tulajdonított hatalom, s ez agresszív lépésekre sarkallhatja őket.¹²

Ezt alátámasztják a szeptember 11. előtti vélekedések is. Egy elkötelezett héja, Reuel Marc Gerecht 2001 júliusában, a USS Cole elleni merénylet után teljes koncepciótlansággal és gyávasággal vádolta meg a Bush-kormányt, azt állítva, hogy a Clinton-adminisztrációnál is határozatlanabban lép fel a Közép-Keleten. Azonban Gerecht „maximális” megoldása sem jelentett volna mást, mint annak az elvnek az érvényesítését, mely szerint „ha amerikaiak halnak meg, akkor robotrepülőgépek kopogtatnak Omár mollah hálózatajának ablakán, és cluster-bombák zuhognak a csapataira”. Tömören kifejezve: Gerecht a büntető csapásokkal való hiteles – példák alátámasztott – fenyegetés stratégiáját ajánlotta, invázióra egy pillanatil sem gondolt.¹³ Álláspontja megfelelt Richard Armitage miniszterhelyettes nézeteinek, ami szintén azt a benyomást erősíti, hogy a szeptember 11-i terrortámadások váltották ki az afganisztáni és iraki beavatkozást, azaz a felismerés, hogy Amerika megsebezhető, és még inkább a félelem, hogy ennek tudatában ellenfelei felbátorodnak.

Ebben a megközelítésben az iraki invázió nem feltétlenül imperialista rablóhadjárat – sokkal inkább egy szorongó elefánt ügyetlenkedése a porcelánboltban. Ha Amerikát biztonságmaximalizáló játékosként szemléljük, elsősorban az válik érdekessé, hogy milyen feltételeknek kell teljesülnie a környezetében ahhoz, hogy ne a

⁹ Ahhoz, hogy a háború várható költsége nőjön, a fenti lehetőségeket nem kell ténylegesen bekövetkezőként tételni, elegendő, ha valamilyen valószínűséget tételünk, és a bekövetkezés esetén beálló költségnövekedést ezzel a tőrttel szorozzuk.

¹⁰ A Bush-adminisztráció egyértelműen nyomást gyakorol Izraelre és Szíriára is, Condoleezza Rice február elején összesen 390 millió dolláros segélycsomagot ígért a Palesztin Hatóságnak – hogy csak a legjelentősebb elemeket soroljuk fel. Vö. David GOLLUST: *Rice Announces US Security Coordinator for Middle East, Aid for Palestinians*, Voice of America News, 2005. febr. 7. (www.voanews.com/english/2005-02-07-voa35.cfm, letöltve: 2005. február 28.).

¹¹ Ékesen tanúskodik a gondolkodásmód hatásáról Thomas Donnelly, a *Rebuilding America's Defenses* egyik fő szerzőjének 2001-es memója, melynek alcíme *Defense Reform for the Unipolar Moment*. (Thomas DONNELLY: *Preserving Pax Americana. Defense Reform for the Unipolar Moment*, Hudson Institute, Indianapolis, 2001.)

¹² Vö. Jack L. SNYDER: *Perceptions of the Security Dilemma in 1914 = Psychology and Deterrence*, szerk. Robert Jervis – Richard Ned Lebow – Janice Gross Stein, Johns Hopkins UP, Baltimore–London, 1985, 153–180 (különösen 155); Stephen Van EVERA: *Causes of War. Power and the Roots of Conflict*, Cornell UP, London–Ithaca, 1999, különösen 166.

¹³ Lásd Reuel Marc GERECHT: *The Cowering Superpower*, Weekly Standard 2001. júl. 30., 26–29.

háború legyen a domináns stratégia – feledkezzünk meg tehát a nemzetközi jogról egy kis időre. (Kétségtelenül úgy tűnik, Amerikában is ez történt.) A Bush elnök első választási kampánya során közzétett programcikkükben Kristol és Kagan – két már említett „neokon” – a New York Times hasábjain szögezte le: a republikánusok szerint Amerika biztonságát nemzetközi szerződések nem lehetnek képesek garantálni.¹⁴ Az ehhez hasonló nyilatkozatok kétségtelenül csábítóak: mi sem könnyebb, mint megpillantani benne az új amerikai unilateralizmus krédóját, annál is inkább, mert ezt a pozíciót a szerzők maguk állítják mereven szembe a Clinton-adminisztráció külpolitikájával.

Komolyabb munkájában ugyanakkor maga Kagan foglalt állást amellest, hogy nincs komoly, minőségi különbség a két külpolitika között.¹⁵ Így legalábbis jogos a felvetés, hogy mielőtt elfogadnánk a fenti gondolatmenetet, két kérdésre is válaszolnunk kell. Koszovóban vagy a Szudán elleni rakétatámadások idején Clinton nem hasonló határozottsággal lépett-e fel, ENSZ felhatalmazás nélkül, mint Bush Irakban? A második kérdés pedig az, hogy Kristol és Kagan szánhatták-e mondandójukat általános érvényű, abszolút maximának, vagy azzal a csendes premisszával éltek, hogy kijelentésük *ceteris paribus* a konvenciók és szövetségek jellegének változatlansága mellett érvényes csupán? Ha ugyanis abszolút érvényűnek tekintjük a kijelentést, valamint elfogadjuk, hogy ez a republikánus kabinet külpolitikájának meghatározó elemévé vált, akkor le kell vonnunk a következtetést: az Egyesült Államok viselkedése nem elemezhető a racionális döntések elméletének eszközeivel – hiszen ez azt jelentené, hogy Washington nem haszonmaximalizáló játékos.

Nézetünk szerint az első kérdésre igennel, a másodikra nemmel kell felelnünk. Clinton, amikor cselekedett, nem kevésbé határozottan és (formailag) jogsértő módon tette, mint Bush négy évvel később. Ugyanakkor pedig a republikánus külpolitika lehet bizalmatlanabb a nemzetközi szervezetekkel szemben, de ebből nem következik, hogy akkor is ragaszkodna az unilateralizmushoz, ha szövetségeseiben bízna. Az unilateralizmus ugyanis ritkán Pareto-hatékony, természeténél fogva akut kockázatok elhárításakor, nem pedig hasznok realizálásakor domináns stratégia. Mindebből két következtetés vonható le. Először is megmutatkozik, milyen gyenge lábakon áll egy olyan oksági modell, amely a „neokonok” hatalomra kerülésével magyarázza az iraki háborút és a diplomáciai bizalmi válságot – hiszen akkor nem értjük, a demokrata kormány hogyan járhatott el hasonlóan. Másfelől fényt vet arra, hogy az amerikai eljárás produktívabban értelmezhető, ha nem egy filozófiai dogmával magyarázzuk, hanem egy, az adott helyzet által előhívott magatartásként fogjuk fel. Így már feltehető a számunkra igazán fontos kérdés: milyen feltételek mellett nem lenne domináns stratégia az unilateralizmus Washington számára? A jelen politikai nyelvére lefordítva: milyen helyzetben lehetett volna az amerikai külpolitikát lebeszélni arról, hogy megtámadja Irakot?

Először is ismerjük fel a lépés költségeit. Az iraki háború nagyon drága hadgyakorlatnak bizonyult. (A számos politikai és gazdasági költségről Andor László, Tóth Péter és Valki László 2004-ben megjelent könyve kiváló tájékoztatást nyújt.) A neoliberalizmus kedvelt játékmódellje a fogolydilemma, amelyben két játékos dönthet a Pareto-hatékony kooperáció és a biztos, de szuboptimális „önzés” vagy defekció között. A játék kulcsa az a körülmény, hogy a kooperáló játékos önző partner esetén

¹⁴ William KRISTOL – Robert KAGAN: *Reject the Global Buddy System*, New York Times 1999. okt. 25.

¹⁵ Robert KAGAN: *Of Paradise and Power. America and Europe in the New World Order*, A. A. Knopf, New York, 2003.

nagy veszteséget szenved. Azaz: kooperálni megéri, de csak akkor, ha partneremben jó okom van megbízni. E gondolatmenetből az a meglátás következik, hogy ha Washington egy alkalommal ilyen szélsőségesen önző módon járt el, tulajdonképpen szektorokon átívelő stratégiai defekciót hajtvra végre, akkor a sok-sok racionális játékos mind kockázati prémiumot fog számolni az Egyesült Államokkal folytatott interakciók során. Nehéz vitatkozni azzal a következtetéssel, hogy az amerikai diplomácia élete sok szempontból nehezebb lett az unilateralizmus gyakorlatilag leplezetlen felvállalása következtében. Az is kétségtelen, hogy Irak nem jelentett közvetlen nemzetbiztonsági kockázatot, a háború alternatív politikai költsége tehát nemcsak rövid-, de középtávon is várhatóan kisebb, mint magáé a háborúé. Miért akkor a defekció, az unilateralizmus?

Nézetünk szerint létezik magyarázat, amelyet azért sem szabad elhanyagolnunk, mert teljesíthető és főleg a nemzetközi rendszerről vallott európai nézetekkel nagyjából-egészében kompatibilis politikai tanácsokat ad. Az Egyesült Államok és az ENSZ (legalább) középtávú bizalmi válsággal küzd. Hogy a neoliberais paradigma egyik kulcsfogalmát játékba hozzuk, Washington szemszögéből igen kétséges, hogy az ENSZ képes-e hitelesen elkötelezni magát (*credible commitment*) azok mellett az elvek mellett, amelyeket vall, azaz hajlandó és/vagy képes lesz-e érvényesíteni őket akár erőszak árán is. Itthon nem írtak róla sokat, ám ne becsljük alá az amerikai külpolitikai *establishmentre* gyakorolt pszichológiai hatását, hogy Líbia képviselőjét választották meg az Emberi Jogi Bizottság elnökének, egyes európai országok tartózkodása mellett.¹⁶

Az ENSZ-nek ráadásul nemcsak hitelesen, de hatékonyan is kellene működnie, olyannyira, hogy feltételezhető legyen: egy esetleges komoly fenyegetés esetén képes lesz Amerika akkori globális és a régióban érdekelt nagyhatalmi riválisait is arra szorítani, hogy működjenek együtt Washingtonnal a Biztonsági Tanácsban. Akár Párizs és Moszkva, akár Peking várható szavazata kapcsán legalábbis annyit el kell ismerni: Washington kételye, hogy valódi fenyegetés esetén ezek közül az államok közül akár csak egy – pillanatnyi gazdasági vagy általánosabb politikai érdek hatására – nem lesz hajlandó legitim amerikai és európai érdekek védelmében fellépni, semmiképpen sem megalapozatlan. 2001-ben Moszkva nyíltan, Peking burkoltabban fenyegette az Egyesült Államokat, hogy megvétőzza az Irak elleni úgynevezett „intelligens” (*smart*) szankciókat, ha azokat nem korlátozzák jelentősen.¹⁷ Júliusban Moszkva vétőfenyegetésének hatására a brit előterjesztő visszavonta a javaslatot – megspórolva Pekingnek a költséges szembeszállást.¹⁸ A „szövetséges” Franciaország a kilencvenes évek során több alkalommal próbálta meg elérni a fegyverzetellenőrzéssel kapcsolatos határozatokban szereplő követelések tompítását, valamint az ellenőrök jogosítványainak kiterjesztésére vonatkozó döntések megakadályozását.

Az ENSZ által biztosított támogatást helyettesíthetné a jövőben az európai szövetséges(ek) szolidaritása. A NATO európai tagjai azonban immár egy évtizede nem tudták a Pentagon teljesen logikus kéréseit teljesíteni, amelyek az európai

¹⁶ Lásd André GLUCKSMANN: *France's Five Cardinal Sins over Iraq*, International Herald Tribune 2003. febr. 22.

¹⁷ Lásd GERECHT: *I. m.*, 28. Hogy nem csak a Weekly Standard „csölátásáról” van szó, mutatja, hogy a hivatalos kínai lap szintén burkolt figyelmeztetést és Oroszországot támogató cikket hozott 2001. június 27-én: *China Favors Comprehensive Approach to Break Stalemate in Iraq Question*, People's Daily 2001. jún. 27. (http://english.people.com.cn/english/200106/27/eng20010627_73615.html, letöltve: 2005. február 27.).

¹⁸ Lásd Anton LAGUARDIA: *Iraq 'smart sanctions' derailed by Russia*, News.Telegraph 2004. júl. 4. (www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2001/07/04/wirq04.xml, letöltve: 2005. február 28.).

erőkitvétési képesség fejlesztésére vonatkoztak. Nincs európai légiszállító-kapacitás (és Ukrajnától bérelni szovjet gépeket nem megoldás hosszú távon), kevés gyorsan mozgósítható erő áll készen. A négyévtizedes Olson–Zeckhauser-modell 1989 után újra érvényesnek tűnik: eszerint a védelmi kapacitás közjóságából a hegemon annyit termel (saját érdekeinek védelmében is), hogy az alacsonyabb szinttel is megelégedő szövetségeseinek védelmi büdzséje növelésének határköltése nagyobb az ezáltal realizált biztonságnövekménynél.¹⁹ Egyszerűbben kifejezve: az amerikaiak úgyis hatalmas hadsereget tartanak fenn, mi tehát kibírjuk komolyabb védelmi erőfeszítések nélkül is.

A NATO-országokról persze feltehető, hogy közvetlen és világos fenyegetés esetén támogatnák – akár ENSZ-jóváhagyás híján is – az Egyesült Államok katonai akcióját, ám kérdéses, hogy erre képesek lennének-e egy Európától távol eső régióban, amikor az amerikai erőfölény apadása vagy a több ponton párhuzamosan zajló válság ezt a mainál indokoltabbá tenné. (Ez is racionális magyarázat a preemptív háborúra: ha úgy érzem, egyedül nézek szembe sok potenciális konfliktussal, nagy a kísértés elsőként „odacsapni”, és kikapcsolni néhány ellenfelet.) Ismét a partnerrel kapcsolatban szerzett tapasztalatokra kell hivatkoznunk: ha Amerika jövőbeli választásainak, lépéseinek valószínűségét meg kívánjuk becsülni, elsősorban múltbeli döntéseiből indulunk ki. A NATO esetében pedig ezek nem sokkal rózsásabbak, mint az ENSZ-szel kapcsolatban szerzett tapasztalatok – nem is szólva arról, hogy Franciaország Irak-politikája legalábbis elbizonytalaníthatta az európai és atlanti szolidaritásban hívó legelszántabb multilateralista elemzőt is. Ehhez ugyanis nem kell feltételeznünk, hogy Párizs semmilyen körülmények között nem támogatná Irakkal szemben Washington. Ez természetesen elképzelhetetlen. Ám a jogos amerikai bizalmatlansághoz az is elegendő, hogy a francia diplomácia esetleg – gazdasági érdekeket védelmezve – olyan helyzetbe hozza Irakot, hogy az valóban képesé válhat titkos fegyverkezésre. Ezt követően pedig a háború várható költsége nyilvánvalóan hatalmasra nő.

Ez a helyzet ássa alá a nemzetközi jogi érvelés politikai racionalitását is. A keményvonalas realisták szerint persze a nemzetközi államjog és a szuverenitás fogalma kölcsönösen kizárják egymást. A liberális elméletek kontribúciója volt annak felismerése, hogy haszonmaximalizáló (tehát nem eleve erkölcsös) játékosok is választhatják a normálás és normakövetés, azaz a jogalkotás és jogkövető viselkedés stratégiáját interakciók során – ám csak akkor, ha a partnereik lépései transzparenssek vagy nagy biztonsággal kiszámíthatók, illetve hiteles a normaszegés szankciója.²⁰ Az így felfogott nemzetközi jog természetesen „gyengébb” lesz, mint a nemzeti jogrendszerek, ám legalább megmagyarázza, hogy bizonyos helyzetben államok miért vagy miért nem követik a nemzetközi jogot.²¹

A nemzetközi jog ebben a megközelítésben tehát a nemzetközi rendszer működésének kiszámíthatóságát fokozni hivatott intézmény, amelyet az államok azért/akkor

¹⁹ Vö. Mancur OLSON – Richard ZECKHAUSER: *An Economic Theory of Alliances*, *Review of Economics and Statistics* 48. (1966), 266–279.

²⁰ A gondolat kidolgozója Robert AXELROD: *The Emergence of Cooperation Among Egoists*, *The American Political Science Review* 75. (1981), 306–318; a normakövetés jelentőségének szempontjából lásd Stephan HAGGARD – Beth SIMMONS: *Theories of International Regimes*, *International Organization* 41. (1987), 491–517; Andreas HASENLEVER – Peter MAYER – Volker RITTBERGER: *Theories of International Regimes*, Cambridge UP, Cambridge (MA), 1997; Robert O. Keohane: *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton UP, Princeton, 1984.

²¹ Vö. Kenneth W. ABBOTT – Robert O. KEOHANE – Andrew MORAVCSIK – Anne-Marie SLAUGHTER – Duncan SNIDAL: *The Concept of Legalization = Legalization and World Politics*, szerk. Judith L. Goldstein és mások, IO Foundation – MIT Press, Cambridge (MA), 2001, 17–36.

ismernek el, mert/amennyiben hosszabb távon a kiszámíthatóság biztosít leginkább hasznot (legyen az a biztonság bármely aspektusa, így a külföldi befektetések, a kereskedelmi lehetőségek, a környezet vagy az állam és a társadalom konvencionális értelemben felfogott biztonsága). Ilyen értelemben a nemzetközi jog például kiutat kínál a biztonság-dilemmából: nem kell bizonytalan szándékú államokkal szemben fegyverkezni, és őket fenyegetni, mivel tudom (ha tudom), hogy ezen államok esetleges agressziója esetén számíthatok a többi állam jogkövető és jogvédő magatartására, azaz beavatkozására. Ez a megfontolás hatja át az ENSZ alapokmányát is, amely a nemzetközi szövetséget határozza meg közvetítőként és döntőbíróként a nemzetek közötti konfliktusokban, valamint a nemzetközi biztonság fenntartásáért felelős ágensként.²² A kérdés: bízhat-e az Egyesült Államok az ENSZ-ben, hogy akkor is hatékonyan fellép biztonsága és a nemzetközi jogot nem sértő külhoni érdekeltségei védelmében, amikor esetleg riválisai hatékonyan lennének képesek támogatni a fenyegetés forrását – mondjuk éppen Irakot? Nem kell vadabbnál vadabb lehetséges jövőket elképzelnünk – elegendő mondjuk egy olyan scenárió, amelyben titkos csatornákon katonai know-how és újgenerációs fegyverzet kezd áramolni a nemzetközi jogi normákat közismerten semmire sem tartó, olajigényét viszont egyre nehezebben fedező Peking irányából Irakba, míg Kína a nyilvános diplomácia fórumain tanúsított obstrukcióval zsarolja Washingtonot gazdasági engedményekért a maga vagy Irak számára.²³

Mindez azt a konklúziót engedi meg, hogy Washington joggal nem bízta magát a nemzetközi jog intézményére, hiszen potenciális és jelenlegi ellenfelei egyaránt semmibe veszik azt. Amikor tehát ENSZ-diplomaták és európai politikusok az Egyesült Államok politikáját azért kritizálják, mert nem veszi figyelembe a nemzetközi jogot, tulajdonképpen azt mondják, hogy Amerika rosszul teszi, hogy nem hozza magát hátrányos helyzetbe normakövető magatartásával. (Persze nem minden kérdésre igaz ez. Washingtontól szép gesztus lenne, ha végre elismerné a Nemzetközi Büntetőbíróságot és a római statútumot, és mérföldeket javítana megítélésén.) Ahhoz ugyanis merészségnél több kell, hogy azt gondoljuk: Washington váratlan mintatanulóvá alakulása Pekingben, Bagdadban és másutt elégedett tenyérdörzsölésen és újabb defekciós stratégiák kidolgozásán kívül mást is eredményezett volna.

Szaddám Huszein rezsimje egyébként is kooperációs játékokban végrehajtott defekcióiról volt híres, akár az Irán elleni háború során bevetett vegyi fegyverekre, akár a síita és kurd lakosság elleni akciókra, akár az ENSZ fegyverzetellenőreivel szemben tanúsított magatartásra gondolunk.²⁴ Bagdad, amikor csak lehetősége volt rá, felrú-

²² ENSZ Alapokmány, I fej. 1. cikk 1. pont, V. fej. 24. cikk, VI. fejezet, www.un.org/aboutun/charter/index.html (letöltve: 2005. február 28.).

²³ Neorealista felhanggal hasonló módon írt Gary SCHMITT: *Power and Duty*, Los Angeles Times 2003. márc. 23. Még 2001. szeptember 11. előtt keletkezett egy „informális”, nyilvános hírszerző jelentés, amely Kína várható magatartásáról megállapítja, hogy olajjelségét középtávon várhatóan Irak pártfogolása révén szerezhető előnyökkel igyekszik enyhíteni, beleértve az iraki érdekek képviseletét a Biztonsági Tanácsban, és fegyverek, illetve technológiák átadását Kínának: *China–Iraq Ties. Military Assitance for Oil*, Virtual Information Center, www.vic-info.org/RegionsTop.nsf (letöltés: 2005. február 28.).

²⁴ Hans Blix, az UNMOVIC (United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission) vezetője 2002. decemberi és 2003. januári jelentésében egyaránt kitért arra, hogy az iraki vezetés viselkedése az elmúlt évtized során olyan mértékben változékony volt, hogy bármilyen kooperációs szándék hitelességével szemben eleve kétségek merülnek fel: *Briefing the Security Council, 19 December 2002: Inspections in Iraq and a preliminary assessment of Iraq's weapons declaration*, www.un.org/Depts/unmovic/new/pages/security_council_briefings.asp#2; *Briefing the Security Council, 9 January 2003: Inspections in Iraq and a further assessment of Iraq's weapons declaration*, www.un.org/Depts/unmovic/new/pages/security_council_briefings.asp#3 (letöltve: 2005. február 28.).

gott bármilyen egyezményt pillanatnyi vélt vagy valós előnyökért, vagy pusztán erő-demonstrációs céllal. A klasszikus demokratikus béke-elmélet szerint a demokráciák akkor válnak leginkább *belliközussá*, amikor úgy érzik, tárgyalópartnereik megbízhatatlanok. A demokráciák céljukhoz (a „jó élet” biztosítása polgáraiknak) akkor képesek a nemzetközi környezetben hatékonyan közelíteni, ha kiszámíthatóságot generálnak a világban, amely elengedhetetlen a biztonság és a gazdasági haszon maximalizálásához.²⁵ Szaddám Huszein mindent megtett annak érdekében, hogy nyilvánvalóvá tegye: vele nem érdemes tárgyalni, hiszen csak a pillanatot várja, hogy mikor verheti át tárgyalópartnereit. Különösen jelentős ebből a szempontból a fegyverzetellenőrökkel szembeni viselkedés: azzal, hogy a kilencvenes években számos alkalommal önkényesen változtatta meg hozzáférési lehetőségeiket, a kiutasítás és a teljes kooperáció között ingázva, nem mást kommunikált, mint hogy valódi célja az ellenőrzéstől való megszabadulás. És bármi is volt a helyzet a tömegpusztító fegyverekkel, kétségtelen: maga Hans Blix is úgy vélte 2003 márciusában, hogy Irak biológiai fegyverkészleteivel nem tudott megnyugtatóan elszámolni.²⁶ Ezt már csak megkoronázta, hogy Irak nagy mennyiségű ellenanyag beszerzését kísérelte meg, azt sugallva, hogy a háború esetén bevetendő vegyi fegyvereinek hatása ellen készül védeni saját csapatait.²⁷ Hogy a háborús fenyegetés árnyékában kooperatívnak mutatkozott, már semmit sem jelenthetett. Ki merné az állítani, hogy az invázió napirendről való levétele után nem „talált volna vissza” korábbi önmagához, ha az előző évtized során legalább ötször megtette ezt?²⁸

Neoliberális szempontból tehát azt regisztráljuk, hogy az Egyesült Államok a fogoly-dilemmában nem kooperatív módon járt el. Viselkedése, a fentiek szerint, azért volt racionális, mert Irak és az ENSZ-beli partnerek a múltban ismételtlen képtelenek voltak (vagy nem akarták, ami szempontunkból ugyanaz) kötelezettségeiket teljesíteni, vagy legalább erre irányuló szándékukat hitelesen demonstrálni. Az Egyesült Államok valóban nem Pareto-hatékony stratégiát követett – és racionálisan cselekedett. Ha ugyanis az ENSZ (beleértve a Biztonsági Tanács bármelyik állandó tagját) és/vagy Irak újra defektált volna a határhelyzetben demonstratív beígért kooperáció helyett, úgy az Egyesült Államok valószínűleg még nagyobb költségeket realizált volna a sorozatban előálló válságok kezelése során.

Ennek a viselkedésnek értékeléséhez két tényezőt kell figyelembe vennünk: az Egyesült Államok sokkal több régióban érdekelt komolyan, és ezért sokkal könnyebben szenvedhet komoly veszteségeket, mint bármelyik európai állam. Tehát sokkal többet

²⁵ Ennek legnagyobb szabású történeti vizsgálata és alátámasztása Spencer R. WEART: *Never at War. Why Democracies Will not Fight Each Other*, Yale UP, New Haven, 1998, különösen 242–247.

²⁶ Vö. James BONE: *Iraqi drone 'could drop chemicals on troops'*, The Times 2003. márc. 8. (www.timesonline.co.uk/article/0,,3-603370,00.html – letöltve: 2005. február 28.) Ekkor hozták nyilvánosságra az UNMOVIC teljes jelentését, amelyben szerepeltek a következő megállapítások: „Az UNMOVIC hiteles információval rendelkezik arról, hogy az Öböl-háború idején Irak 7000 literrel több biológiai ágenssel rendelkezett, mint amit utóbb elismert”; valamint „hiteles információ” szerint a háború idején 21 000 liter biológiai ágenszt tároltak Irakban, melyek „megsemmisítésére nem került sor”.

²⁷ Vö. Judith MILLER: *Iraq said to try to buy antidote against nerve gas*, New York Times, 2002. nov. 12.

²⁸ Éppen e miatt a helyzet miatt alakult ki Bush táborában a meggyőződés – valóban jóval 2001. szeptember 11-e előtt –, hogy az iraki diktátorral előbb-utóbb le kell számolni. (Vö. Robert KAGAN – William KRISTOL: *The Good Fight*, The Weekly Standard 2001. jan. 22., 10.) Az azonban bizonyításra vár, hogy a háború megindítását eleve tervezték, és nem egy szokványos „scenárióról” volt szó, amihez hasonlókat minden tervezéssel foglalkozó főosztály és *think tank* készíteni szokott. Jobb – deduktív úton elért vagy forrásokkal alátámasztott – magyarázat híján nem látjuk indokoltnak, hogy eltérjünk hipotézisünktől, mely szerint a terrortámadás által okozott presztízscsökkenés hatott katalizátorként ebben az esetben is.

kockáztat, és ez önmagában megmagyarázza, miért hajlamosabb náluk a defekcióra a nemzetközi kooperáción alapuló intézményekben. Ezt a hajlamot csak erősíti, hogy jelenleg az Egyesült Államok az egyetlen demokratikus állam, amely képes globálisan hitelesen fenyegetni – akár más hatalmakat is. Azaz az európai államok, amelyeknek kinyilvánított szándékai amúgy sem bírnak elrettentő erővel, nyugodtan elfogadják a nemzetközi normákat, hiszen távoli érdekeiket egyébként sem (vagy csak közvetett módon) képesek megvédelmezni. Az Egyesült Államok önelkötelezése azonban csökkentené a nemzetközi normák elleni vétkekkel szembeni elrettentést. Ha belegondolunk, milyen hatással járhatott volna ez Irakban (ahonnan az ENSZ ellenőreit még e fenyegetés árnyékában is kiutasították), Iránban, Koreában vagy akár Kínában, mondjuk Tajvannal kapcsolatban, akkor aligha kívánhatjuk, hogy amíg az ENSZ és Biztonsági Tanácsa úgy működik, ahogy eddig, és az európai erőprojekciós potenciál hasonlóan harmatos marad, Amerika valóban csökkentse a konfliktusokat megelőző elrettentő képességét.

III. A hegemon megszelídítése

A fenti magyarázat a megoldás kulcsát is tartalmazza. Az Egyesült Államok, amelyet tehát racionális aktorként fogtunk fel, jelen pillanatban az ENSZ-szel és az európai országokkal egyaránt többfordulós játékot játszik, szigorúan domináns stratégiája pedig a defekció – azaz a nemzetközi norma- és jogrendszer figyelmen kívül hagyása. Mikor várható, hogy az Egyesült Államok változtat saját maga számára is veszteséges stratégiájával? Soha, ha nem tapasztal olyan stratégiát partnerei részéről, amelyek hitelesen tanúsítják, hogy azok kooperációs szándéka őszinte. Nézetünk szerint nem érdemes az ENSZ-től várni a fordulatot, különösen hogy a Biztonsági Tanács tagja a mindenáron geopolitikát játszani akaró Oroszország (amely a téves helyzetfelismerés és önkép talán történetileg is páratlan példájává kezd érni, ragaszkodva saját közel-külföldjének akár gazdasági terror révén is történő megregulázásához), valamint Kína, amely tökéletesen amorális játékosnak tűnik (vagy ha nem az, úgy domináns stratégiája számunkra átláthatatlanul összetett).

Mindenekelőtt tehát Európa járulhat hozzá az amerikai biztonságérzet növeléséhez. Sok apró lépés történt már ebben az irányban – a NATO iraki biztonsági erőket képez ki, a háborút ellenző társadalmak iránti érzékenységből részben harmadik országokban.²⁹ Az Európai Unió, mint „civil nagyhatalom”, az iraki közigazgatás újjászervezésében vállalt szerepet.³⁰ Az Egyesült Államok pedig maga is tudja, hogy a konfliktus állandó költségeket generál. Lassan egy éve, hogy megváltozott az amerikai hozzáállás: Bush elnök 2005. február 21-i beszéde,³¹ Donald Rumsfeld müncheni „új arca”,³² akárcsak Condoleezza Rice körútja a nyitánya volt az új amerikai diplomáciának. A feladat azóta már az, hogy a viszony ne romoljon meg újra.

A legfontosabb ebből a szempontból az lenne, hogy a kontinens államai együtt és külön-külön is megmutassák: igenis hajlandók részt vállalni a globális biztonság

²⁹ Lásd *Statement by the Secretary General of NATO on NATO assistance to Iraq*, www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2004/07/iraq-040730-usia01.htm (letöltve: 2005. február 28.).

³⁰ *EU to open an office in Baghdad*, *International Herald Tribune* 2005. febr. 23. (www.iht.com/articles/2005/02/22/news/EU.php, letöltve: 2005. február 28.).

³¹ *President Discusses American and European Alliance in Belgium*, www.whitehouse.gov/news/releases/2005/02/20050221.html (letöltve: 2005. február 28.).

³² *Rumsfeld urges terror fight unity*, *BBC News* 2005. febr. 12. (news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4259575.stm, letöltve: 2005. február 28.).

a múltban finoman szólva is túros hátú közjószágának elengedhetetlenül szükséges gyógykezelésében. Ez legalább két párhuzamos játékban kooperatív gesztust tesz szükségessé. Egyfelől – hosszabb távon – komolyabb erőfeszítéseket kell tenni (és erről újabban a szükségesnél kevesebb szó esik) a projekciós képesség fejlesztésére. Ez éppúgy jelenti az európai gyorsreagálású erők operatív állapotba való eljuttatását, mint az országonkénti képességek bővítését. (Magyarország például vállalhatná azt, hogy a több hónap után a helyszínre érkező katonáit az érkezés után nem kell leendő támaszpontjukra bevontatni. Ami viszont csak úgy érhető el, hogy megfelelő felszerelésű valódi gyorsreagálású alakulatokat – persze kis létszámú állandó alakulatokat – hoznak létre a honvédségen belül. Ez talán szentségtörésnek hangzik, de lehet, hogy hazánk biztonságát néhány új szállítógép jobban szolgálná, mint akármilyen típusú vadászgép – elfogadva, hogy egy globalizált korban a biztonság nemzeti előállítására koncentrálni nem egyszerűen nem optimális, hanem egyenesen buta stratégia.)

A kooperációs készségnek azonban a diplomácia területén is meg kell mutatkoznia. A Iránnal folyó jelenlegi tárgyalások erre kétségtelenül kiváló alkalmat nyújtanak. A legnagyobb hiba, amit az európai államok elkövethetnek, az, ha az esetleges diplomáciai kudarc vállalása helyett inkább olyan kompromisszumot kötnek, amely nem biztosítja valóban minden kétséget kizáróan, hogy Irán ne építhessen középtávon atomfegyvert. Ha ezzel szemben sikerül kielégítő megállapodást fedél alá hozni, úgy nemcsak Washingtonban alhatnak nyugodtabban, de az európai védelmi identitás is komoly lépést tesz megszilárdulása felé, hiszen egyik félig kimondott célja éppen az, hogy „jó zsaruként” az amerikai fenyegetések – a rossz zsarú – árnyékában üssön nyélbe tisztos kompromisszumokat. Ehhez azonban Európa sem lehet túlságosan jó zsarú. Ebből a szempontból Irán a legjobb dolog, ami az atlanti szövetséggel történhetett: egy teljesen hiteltelen állam, amely ráadásul mérhetetlen fenyegetést jelentene minden fejlett ország számára, ha atomfegyverrel rendelkezne – logikus reakció az összezárás, a sorok rendezése a demokratikus táboron belül.

Az új év viharosan indult: Irán január 10-én, két év után feltörte a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség által nukleáris telepén elhelyezett pecsétjeit, és ezzel jelezte szándékát, hogy kutatási programjának minden fázisát felújítja, vagy legalábbis fenntartja a jogot, hogy ezt megtegye. Úgy tűnik, az orosz fél ebben az esetben az EU-3-ak – Franciaország, Németország és Nagy-Britannia – mellé fog állni, hiszen az irániak ezúttal a – már-már megszokott módon – közvetítő javaslattal előálló Moszkvát is megsértették a lépéssel. Ha az iráni lépéssel szinte biztossá vált BT-tárgyalást elképzeljük, nyilvánvalóvá válik, hogy ezúttal sem csak Iránról lesz majd szó. Kína régóta közös hadiipari fejlesztésekben vesz részt Iránnal, olajának egyik legnagyobb vásárlója, és az ENSZ-ben általában véve ellenzi a szankciók bevezetését. Amennyiben Kína ismét eltántoríthatatlanul követi majd szűken felfogott érdekeit, fittyet hányva a nemzetközi közösség normáira és elvárásaira, a Biztonsági Tanácsban nem fognak Teheránnal szemben szankciókat elfogadni. Ebben a helyzetben Európának – különösen a tárgyalásokkal megbízott három államnak – egyfelől be kell bizonyítania, hogy nem hátrál ki a hasonló konfliktusokból, másfelől pedig nem szabad visszariadnia attól, hogy a súlyosan normaszegő államokkal – akár Kínával – szemben határozottan fellépjen. Egyébként végleg sikerülhet elérni, hogy Washington elhiszi: egyedül van. És hiába minden demokratikus koalíciós politika, a maga – egyre inkább realista, egyre inkább paranoiás – útját fogja járni.

Röviden összefoglalva: az Egyesült Államok viselkedésében akkor következhet be változás, ha legfontosabb szövetségesei el tudják hitetni, hogy az atlanti érdekközös-

ségben komolyan hisznek, és ezért hajlandók áldozatokat is hozni – akár preemptív védelmi kiadások, akár egy-egy kereskedelmi szerződés rovására menő diplomáciai következetesség révén. Amerika stabilitást akar, a stabilitás pedig Európának is jó. Akkor fogja vállalni a normák megsértésével járó presztízs- és valós költségeket, ha nincsen olyan hiteles elkötelezettséget tanúsító partner, akivel a kooperáció várható haszna meghaladná a szigorúan önző lépéseket. Előfordulhat, hogy a világ legnagyobb szuperhatalmát valóban néhány paranoiás szerencselovag vagy megszállott kereszties vezeti, és emiatt nem fog racionálisan viselkedni a nemzetközi arénában. Az elmúlt egy év azonban azt sugallja, egy esélyt talán Amerika is megérdemel, az elmúlt két hét pedig azt, hogy mi is nagyon ráfázhatunk, ha a fontos pillanatokban nem tudunk a hegemon mögé felzárkózni. Akkor talán majd egyszer Washington is elismeri a Nemzetközi Büntetőbíróságot, és ezzel, implicit módon, a nemzetközi jog külpolitikájának integráns része, nem pedig mumusa lesz.

✻

*Cs. Szabó Lászlóné, Illyés Gyuláné, háttal Doblhoff Lily,
Triznya-Szőnyi Zsuzsa, Cs. Szabó László és Illyés Gyula a Loire völgyében
(1966. július)*